

Тишкевич Михайло – визначний громадянин, дипломат, публіцист, меценат.
(7(20). 04. 1857 – 03. 08. 1930 рр.)
До 155-річчя від дня народження

На матеріалах фонду відділу україніки

“... Я родився на Україні. Мій патріотизм розвивався помалу. Перша мова, якою я говорив, була французька, але над моєю колискою співали пісні українські. Коло мене у тих далеких часах говорилося по-українськи з селянами, по-польськи з комісаром або посесором, по-французьки найчастіше між собою. В тридцять літ по тім першою мовою моїх дітей була українська. Любов до Батьківщини прийшла сама з себе, коли після довгого перебування на чужині я вернув додому молодим ще хлопцем.”

Тишкевич М. Уривки з спогадів.

У кінці XIX – поч. XX ст. в середовищі українських аристократів з’являється невелика група людей, які, усвідомлюючи свою належність до українства, брали активну участь у культурному, громадському, а згодом і політичному житті України. Особливе місце серед цієї групи людей посідав граф Михайло Тишкевич, він належав до тих людей, які, визначивши мету свого життя, ніколи не сходили з обраного шляху, незважаючи на труднощі та перешкоди. Ставши послом УНР у Ватикані, а згодом – Головою української делегації на Паризькій мирній конференції, граф Тишкевич зумів довести, що його належність до аристократії не тільки не заважає, а й допомагає працювати на користь Української республіки. На цьому посту Михайло Тишкевич проводив активну роботу на ниві української дипломатії. Він увійшов у контакт з президентом французької держави Дешанелем, якого поінформував про боротьбу українського народу з більшовиками. Проводив переговори в українських справах з різними особистостями європейського політичного світу. Був одним з визначних наших політиків і дипломатів. Служив Україні, незважаючи на неприємності, яких зазнав, покинувши давно спольщену свою родину.

Граф Михайло Тишкевич писав: “... Я служу Україні вільній і незалежній, якої волю вибороли нам під час революції найкращі її сини, і яку боронити до останньої хвилини життя є моїм обов’язком”. Ця людина повна енергії і безмежної відданості справі, зробила все, що було в її силах, для будови нового життя українського народу. Він проводив активну публіцистичну діяльність в обороні українських справ, виступаючи у російській, польській та французькій пресі, був великим меценатом.

Публікації (статті, виступи, інтерв’ю)

1. Василь Тишкевич, воєвода підляшський маршалок господарський і гетьман дворний В. Кн. Литовсько-руського (1523 – 1571) : історично-генеалогічна розвідка / Михайло Тишкевич // Записки НТШ. – Львів, 1920. – Т. СХХІХ. – С. 1–32.
2. Величне в історії України : [стаття] / Михайло Тишкевич // Діло. – 1928. – 14 січ. (чис.10). – С. 16.
3. Гр. Тишкевич про українську справу : [інтерв’ю з Михайлом Тишкевичем / розмовляв п. Смогожевскі, кореспондент “Gazety Warszawsko” (Париж)] // Громадський голос. – 1920. – 11 квіт. (чис. 87). – С. 8.
Висловлювання графа Тишкевича про українську справу, щодо унії України з Польщею, а також про те, як представляє собі незалежну Україну.
4. Деякі причинки до української іконографії : [стаття] / Михайло Тишкевич // Літературно-науковий вістник. – Київ, 1918. – Т. LXІХ. – С. 78–82.
Про українські портрети, портрети-гравюри (Роксолани, Мазепи). Колекція акварелей Норблена.
5. Деякі українські пам’ятки в Парижі і під Парижем / подав: М.О. (Граф Михайло Тишкевич) // Літопис Червоної калини. – 1930. – Чис. 9. – С. 13–14 : іл.
Зазначено, що багато гравюр, географічних карт, цікавих українських типів Лепренса і Норблена знаходяться у національній бібліотеці в Парижі. У палаті депутатів є велика картина знаменитого баталіста Гораса Верне: “Мазепа” та ін.
6. Др. Євген Лукасевич : [посмертна згадка] / Михайло Тишкевич // Літературно-науковий вістник. – Львів, 1930. – Т. СІ. – С. 283.
Пам’ті незабутнього діяча, патріота, ученого й мецената.

7. Наполеон I. і Україна / М.О. [Михайло Тишкевич] // Літопис Червоної калини. – 1930. – Чис. 5. – С. 6.
8. Озеро Тсана й півострів Горґора : [огляд] / М.О. [Михайло Тишкевич] // Життя і знання. – 1936. – Чис. 6 (105). – С. 179.
9. Про українську справу : [інтерв'ю з головою української місії в Парижі Михайлом Тишкевичем / спілкувався кореспондент "Газети Варшавської"] // Український прапор. – 1920. – 21 квіт. (чис. 27). – С. 5.
Тишкевич заявив кореспондентові газети про те, що визнання самостійності України відбудеться досить скоро.
10. Тишкевич про незалежність України : [інтерв'ю з Михайлом Тишкевичем / спілкувався кореспондент "Petit Parisien"] // Вперед! – 1919. – 9 верес. (чис. 88). – С. 1.
На зустрічі голови української делегації на Паризькій мирній конференції з кореспондентом газети, він сказав: "... коли союзники забезпечать нашу свободу, ми готові признати свою долю 30 процент російського довгу Франції".
11. Українські пам'ятники на чужині / Михайло Тишкевич // Літературно-науковий вістник. – 1923. – Т. LXXXI, кн. X. – С. 171–175.
Зазначено, що не тільки західні архіви і бібліотеки, але й церкви, музеї багаті пам'ятниками, які доводять про зацікавлення західного світу Україною в минулому.
12. Уривки з спогадів / ґр. Михайло Тишкевич // Літературно-науковий вістник. – Львів, 1928. – Т. ХCV. – С. 229–241 ; Т. ХCVI. – С. 29–36, 250–260 ; Т. ХCVII. – С. 52–58 ; 1929. – Т. ХCVIII. – С. 224–230 ; Т. С. – С. 760–785.
Родовід Тишкевича, сторінки його біографії.
13. La littérature ukrainienne : (d'après M. Serge Efremov, Mme O. Efimenko, le prof. M. Hrouchevsky et d'autres ecrivains ukrainiens) / Cte M. Tyszkiewicz. – Berne : Imprimerie R. Suter & Cie, 1919. – 157 p.: avec illustr.

Епістолярій Михайла Тишкевича (1912–1920 рр.)
(з опублікованих листів)

Листи графа Михайла Тишкевича до Ганни Чикаленко-Келлер

14. [Лист (від 9. 03. 1920 р.)] / з правдивою пошаною щиро відданий Вам Тишкевич // Чикаленко Є. Щоденник. 1919–1920 / Євген Чикаленко ; за ред.: Владислава Верстюка та Марка Антоновича. – Київ ; Нью-Йорк : Вид-во імені Олени Теліги, 2005. – С. 335. – Лист Тишкевича подається за копією, зробленою Ганною Чикаленко-Келлер.
У листі йдеться про вдячність за добру статтю шановного батька Ганни Чикаленко-Келлер і про те, що Тишкевич поділяє його думку відносно визнання України.
15. [Лист (від 22. 05. 1920 р.)] / з щирою пошаною Ваш Тишкевич // Там само. – С. 336. – Лист Михайла Тишкевича подається за копією, зробленою Ганною Чикаленко-Келлер.
У листі граф Тишкевич звертається з проханням допомоги пані Вороніній, уродженій Сольской, яка вважає себе за українку, у зв'язку з тим, що представництво не має можливостей і коштів надати їй допомогу.
16. [Лист (від 25. 06. 1920 р.)] / зістаюсь з щирою пошаною Тишкевич в. р. // Там само. – С. 395–397. – Лист Михайла Тишкевича подається за машинописною копією, зробленою Ганною Чикаленко-Келлер для батька. Публікується вперше.
У листі Тишкевич повідомляє про те, що справа наша в Парижі стоїть добре і Україну мають визнати, як тільки переконуються, що уряд наш є серйозний і здібний до організаційної праці.

Листи графа Михайла Тишкевича до Кирила Студинського

17. [Лист (4 листопада 1912, Лозанна)] / підп.: Михайло Тишкевич (Калинин) // У півстолітніх змаганнях : вибрані листи до Кирила Студинського (1891–1941.) / упоряд.: Оксана Гайова, Уляна Єдлінська, Галина Сварник ; ред. Нонна Крюкова. – Київ : Наук. Думка, 1993. – С. 262.

У листі Тишкевич повідомляє, що хоче вислати репродукції своїх малюнків, які були на виставці українських малярів у Києві. Крім того, просить допомогти у зібранні фотографій і матеріалів для написання книги про Україну (L'Ukraine).

18. [Лист (11 грудня 1915, Лозанна)] / підп.: Михайло Тишкевич // Там само. – С. 297.
У листі Тишкевич повідомляє про збір кошти для наших біженців, та просить вислати матеріали з історії України (ілюстрації та ін.) для ознайомлення з нашою справою.

Листи графа Михайла Тишкевича до митрополита Андрея Шептицького

19. [Лист (1917 р., вересня 14, Лозанна)] / Михайло Тишкевич // Митрополит Андрей Шептицький. Життя і діяльність. Документи і матеріали. 1899–1944. Т. 2 : церква і суспільне питання. Кн. 2 : листування / за ред. Андрія Кравчука. – Львів : Місіонер, 1999.– С. 656.
У листі граф Тишкевич вітає митрополита Шептицького з нагоди звільнення із заслання.
20. [Лист (1917 р., грудня 9, Лозанна)] / Михайло Тишкевич // Там само. – С. 661–663.
У листі Тишкевич розповідає про наслідки революції на Східній Україні та висловлює подяку за підтримку.
21. [Лист (1918 р., січня 3, Лозанна)] / Михайло Тишкевич // Там само. – С. 668.
У листі автор веде мову про становище в Україні після революції.
22. [Лист (1918 р., березня 11, Лозанна)] / М. Тишкевич // Там само. – С. 681–682.
З приводу промови митрополита в Палаті Панів у Відні та необхідність української репрезентації.
23. [Лист (1918 р., червня 7, Лозанна)] / Михайло Тишкевич // Там само. – С. 683.
Граф Тишкевич повідомляє про умови отримання Україною самостійності.
24. [Лист (1918 р., серпня 23, Лозанна)] / Михайло Тишкевич // Там само. – С. 685–686.
Михайло Тишкевич повідомляє про свою відмову бути представником України в Швейцарії.
25. [Лист (1918 р., листопада 1, Баден)] / Михайло Тишкевич // Там само. – С. 689–690.
У листі Михайло Тишкевич знайомить з оцінкою політичного становища в Україні та звертається з проханням призначити делегатів від України.

Листи митрополита Андрея Шептицького до графа Михайла Тишкевича

26. [Лист (1917 р., (Львів))] / Андрей Митрополит // Митрополит Андрей Шептицький. Життя і діяльність. Документи і матеріали. 1899–1944. Т. 2 : церква і суспільне питання. Кн. 2 : листування / за ред. Андрія Кравчука. – Львів : Місіонер, 1999.– С. 647–648.
У листі митрополит Шептицький висловлює графу Тишкевичу вдячність за жертвовну працю для Української держави.
27. [Лист (1917 р., листопада 3, Львів)] / Андрей Митрополит // Там само. – С. 657.
Митрополит Шептицький повідомляє графа Михайла Тишкевича про свою поїздку на конференцію єпископів у Відні та похорони д-ра Євгена Олесницького.
28. [Лист (1917 р., грудня 1, Відень)] / Андрей Митрополит // Там само. – С. 660–661.
У листі до дипломата УНР графа Михайла Тишкевича митрополит Шептицький повідомляє про українські справи.
29. [Лист (1918 р., січня 25, Львів)] / Андрей Митрополит // Там само. – С. 669–670.
Митрополит Шептицький ділиться думками з графом Михайлом Тишкевичем про майбутнє Української держави.
30. [Лист (1920 р., січня 5, Львів)] / Андрей Митрополит // Там само. – С. 700–701.
У листі до графа Михайла Тишкевича митрополит Шептицький висловлює подяку за його працю для добра українського народу та повідомляє про стан справ у Галичині.

Інші листи графа Михайла Тишкевича

31. Лист С. Петлюри до графа М. Тишкевича з подякою за працю на користь УНР. 6 січня 1921 року / Симон Петлюра // Статті, листи, документи / Симон Петлюра ; упоряд. Володимир Сергійчук. – Київ : Вид-во ім. Олени Теліги, 1999. – С. 356.
32. [Лист] [Відповідь графа М. Тишкевича на звинувачення його в клерикалізмі і полонофільстві] / Delegation de la Republique Ukrainienne. // Чикаленко Є. Щоденник. 1919–1920 / Євген Чикаленко ; за ред.: Владислава Верстюка та Марка Антоновича. – Київ ; Нью-Йорк : Вид-во імені Олени Теліги, 2005. – С. 397–399. – Машинопис на бланку з українським державним гербом та написом Delegation de la Republique Ukrainienne. 37, rue la Pérouse. Tel.: Passy, 33-87.
33. [Лист] Фрагмент звіту дипломата УНР графа Михайла Тишкевича зі своєї праці та про визнання Апостольською столицею права українського народу на самостійну державу (1919–1920 р., Париж) // Митрополит Андрей Шептицький. Життя і діяльність. Документи і матеріали. 1899–1944. Т. 2 : церква і суспільне питання. Кн. 2 : листування / за ред. Андрія Кравчука. – Львів : Місіонер, 1999.– С. 698–699.
34. [Лист–заява] Декларація дипломата УНР графа Михайла Тишкевича про свою відмову бути представником України в Швейцарії, надіслана для публікації редакторові “Діла” (1918 р., серпня 22, Лозанна) / граф Михайло Тишкевич // Там само.– С. 684.

Літературно-критичні статті про життя і діяльність Михайла Тишкевича

35. Верига В. Два уряди, дві політики / Василь Верига // Визвольні змагання в Україні 1914–1923 рр. : у 2 т. / Василь Верига. – Львів, 1998. – Т. 2. – С. 142–144.
С. 144 : Згадка про голову української Дипломатичної Місії в Парижі графа Михайла Тишкевича.
36. Верига В. Дипломатичні місії України / Василь Верига // Там само. – С. 230–244.
С. 240–242 : Згадка про Михайла Тишкевича.
37. Верига В. Закордонна політика Директорії / Василь Верига // Там само. – С. 64–68.
С. 65 : Згадка про Михайла Тишкевича.
38. Ганіткевич Я. Євмен Лукасевич – український лікар-педіатр, науковець, громадсько-політичний діяч / Ярослав Ганіткевич // Українські лікарі-вчені першої половини ХХ століття та їхні наукові школи : біографічні нариси та бібліографія / Ярослав Ганіткевич. – Львів, 2002. – С. 470–482.
С. 476, 477, 481 : Згадка про графа Тишкевича і його публіцистичну діяльність.
39. Гентош Л. Листи Симона Петлюри до графа Михайла Тишкевича / Ліліана Гентош // Україна модерна / [упорядкув.: Олена Джеджора, Олег Турій, Карліз Маршал]. – Львів, 1996. – Чис. 1. – С. 157–171.
С. 158–163 : Згадка про Михайла Тишкевича як дипломата і політика.
40. Гентош Л. Тишкевич Михайло [псевд.: Михайло Калинин, Маляр Каленик] : український політичний та культурний діяч, граф / Ліліана Гентош // Довідник з історії України / [за ред.: І. З. Підкови, Р. М. Шуста]. – Київ : Генеза, 1999. – Т. 3. – С. 331.
41. Головацький І. Перший посол України у Ватикані граф Михайло Тишкевич / Іван Головацький // Віхи української історії : матеріали періодичних видань : події, публіцистика, імена / Іван Головацький. – Львів : НВФ “Українські технології”, 2006. – С. 233–235.
42. Головацький І. Тишкевич Михайло [псевд. і крипт.: Михайло Калинин, М. О.] : український археолог, публіцист, видавець, дипломат / І. Головацький // Українська журналістика в іменах / за ред. М. М. Романюка. – Львів, 1995. – Вип. II. – С. 219–220.
43. Голубець М. Маляр Каленик (граф Михайло Тишкевич) / Микола Голубець // Діло. – 1930. – 8 серп. (чис. 174). – С. 3.
Зазначено, що Михайло Тишкевич (псевдонім Маляр Каленик), як художник, надавав перевагу історичній та народно-побутовій тематиці.

44. Голубець М. Памятники минулого України в Зах[ідній] Європі / написав М. Голубець // Життя і знання. – 1927. – Чис. 2. – С. 46–48 : іл.
Висвітлено діяльність відомого мецената української культури, художника, знавця мистецтва графа Михайла Тишкевича, спрямовану на встановлення взаємин давньої України із Західною Європою.
45. Ґр. Тишкевич про українську справу : [стаття] // Вперед! – 1919. – 6 груд. (чис. 164) – С. 1. – Без підп.
Зазначено, що Тишкевич не погоджується з поглядами професора Томашівського, а головне з його оцінкою характеристики відношення інших держав до України.
46. Ґр. Михайло Тишкевич : [некролог] // Календар товариства “Просвіта” на рік 1931. – Львів, 1930. – Р. 53. – С. 249–250.
47. Ґраф Михайло Тишкевич : [некролог] // Діло. – 1930. – 6 серп. (чис. 172). – С. 1.
48. Ґраф Михайло Тишкевич (20. 04. 1857–3. 08. 1930 рр) : [стаття] // Діло. – 1930. – 7 серп. (чис. 173). – С. 2
Про його родовід, публіцистичну, наукову і літературну працю.
49. Ґраф Михайло Тишкевич : [некролог] // Літературно-науковий вістник. – Львів, 1930. – Т. CIV. – С. 834–835. – Без підп.
50. Ґраф Михайло Тишкевич : помер 3-го серпня 1930 р. : [некролог] // Літопис Червоної Калини. – 1930. – Чис. 9. – С. 3–4 : іл. – Після тексту : факсиміле останнього листа Ґр. Михайла Тишкевича до редакції. – Без підп.
51. Ґраф Михайло Тишкевич : фундатор Михайлової премії “Просвіти”: [стаття] / від видавництва // Назарук О. Князь Ярослав Осмомисл : українська історична повість з 12-го століття. В двох частих. – У Львові : коштом і заходом тов-ва “Просвіта”, 1918. – С. III–XV : портр.
52. Ґраф Михайло Тишкевич : [посмертна згадка] // Нова зоря. – 1930. – Чис. 59 (359). – С. 1. – Без підп.
53. Ґраф Михайло Тишкевич : [посмертна згадка] // Свобода. – 1930. – 10 серп. (чис. 32). – С. 3. – Без підп.
54. Ґраф Михайло Тишкевич : [повідомлення] // Український голос. – 1919. – 14 верес. (чис. 23). – С. 1.
Зазначено, що посла Української Народної Республіки при Ватикані Михайла Тишкевича призначили Головою української мирної делегації в Парижі.
55. Ґраф Михайло Тишкевич : [некролог] // Український голос. – 1930. – Чис. 32 (570). – С. 2. – Без підп.
56. Ґраф М. Тишкевич мав побачення з новим президентом французької республіки : [повідомлення] // Український прапор. – 1920. – 10 лют. (чис. 11). – С. 2. – Без підп.
29 січня 1920 року президент Франції Поль Дешанель офіційно прийняв голову української дипломатичної місії. Зустріч відбулася у приязній атмосфері. Президент попросив передати українському урядові найкращі побажання.
57. Двадцятьпять-ліття Національного Музею у Львові : збірник / під ред. дир. музею І. Свенціцького. – Львів, 1930. – 123 с. : іл.
С. 73, 76 : Згадка про графа Михайла Тишкевича як вкладника збірок, а також вказано кількість предметів, які входять в його збірку (400 предметів).
58. Делегації і Місії : [стаття] // Громадська думка. – 1920. – 22 квіт. (чис. 94). – С. 2. – Без підп.
Зазначено, що відомості про нашу справу у Франції подані “анонімним українським дипломатом” у числі 3 журналу “На переломі”(1920 р.), не відповідають дійсності. Політика графа Тишкевича не є помилковою, а доказом цього є популярність його серед французького громадянства.

59. З українського життя за кордоном : [повідомлення] // Український прапор. – 1920. – 18 лип. (чис. 40). – С. 4.
Грaф Тишкевич вислав ноту голові конференції в Спаа щодо порушення на конференції питання про українську справу та визнання самостійності УНР.
60. З українського життя за кордоном : [повідомлення] // Український прапор. – 1920. – 29 серп. (чис. 46). – С. 5.
Зазначено, що грaф Михайло Тишкевич залишився на своєму посту і нікому своїх обов'язків не передавав.
61. Карманський П. Ватикан і Україна : [стаття] / П. Карманський // Віденський календар. – Відень.: накл. “Української мистецької накладні”, 1921. – С. 46–54.
С. 50–51 : Згадка про графа Тишкевича, голову дипломатичної місії до Ватикану від Директорії України.
62. Карманський П. З галереї ідеалістів і фантастів . IV. Граф Михайло Тишкевич / П. Карманський // Новий час. – 1934. – 6 верес. (чис. 199). – С. 2 ; 7 верес. (чис. 200). – С. 2 ; 8 верес. (чис. 201). – С. 2 ; 9 верес. (чис.202). – С. 2.
Подана характеристика графа Тишкевича як дипломата, великого прихильника і патріота України.
63. Карманський П. Наша дипломатична станиця при Св. Престолі. в Римі в рр. 1919–1920 / написав П. Карманський // Літопис Червоної Калини. – 1939. – Чис. 2. – С. 3–4.
С. 3 : Згадка про Михайла Тишкевича.
64. Костик Ю. Граф Михайло Тишкевич та його візія України : (за матеріалами періодичних видань) / Юрій Костик // Збірник праць Науково-дослідного центру періодики / [редкол.: д-р іст. наук Я. Р. Дашкевич, д-р іст. наук Л. О. Зашкільняк та ін.]. – Львів : ЛНБ ім. В. Стефаника, 2007. – Вип. 15. – С. 87–97.
65. Литвин С. Суд історії: Симон Петлюра і петлюріана / Сергій Литвин ; наук. ред. проф. Юрій Шаповал. – Київ : Вид-во імені Олени Теліги, 2001. – Розділ 6 : На посту голови Директорії УНР. – С. 221–273.
С. 266 : Згадка про Михайла Тишкевича.
66. Лозинський М. Галичина в рр. 1918–1920. Часть III : на Міровій конференції / др. Михайло Лозинський – Відень : [б. в.], 1922. – Розділ XII : Делегація Української Народньої Республіки. – С. 113–119.
С. 118, 119 : Згадка про дипломата графа Михайла Тишкевича.
67. Лозинський М. Про делегацію У. Н. Р. в Парижі : (лист до редакції) / др. Михайло Лозинський // Громадська думка. – 1920. – 23 мая (чис. 120). – С. 2.
З приводу листа Секретаріату делегації УНР в Парижі. Висловлювання Михайла Лозинського про діяльність і політику графа Михайла Тишкевича, як голови української мирної делегації в Парижі.
68. Лукасевич Є. Граф Михайло Тишкевич : (в 70-ліття народження) / д-р Є. Лукасевич // Літературно-науковий вістник. – Львів, 1927. – Т. ХСІІІ, кн. V. – С. 86–89.
Про життя і діяльність політичного і культурного діяча, дипломата, мецената.
69. Лукасевич Л. Сеніор української дипломатії : пам'яті графа Михайла Тишкевича / Лев Лукасевич // Календар-альманах “Дніпро”. – Львів, 1931. – С. 93–97 : портр.
70. Наказ С. Петлюри про виділення коштів на утримання Делегації УНР в Парижі (1 лютого 1920 року) / голова Директорії Укр. Нар. Республіки Петлюра (в. р.) // Статті, листи, документи / Симон Петлюра ; [упоряд. Володимир Сергійчук]. – Київ : Вид-во імені Олени Теліги, 1999. – Т. 3. – С. 178.
Про необхідність відкриття кредиту, за рахунок Міністерства закордонних справ, голові української делегації в Парижі графу Тишкевичу на видатки з утримання делегації.
71. Наша діяльність за кордоном : [наша справа у Франції] / від редакції // На переломі. – 1920. – Чис. 3. – С. 48.
Зазначено, що від одного з українських делегатів отримано повідомлення про стан української справи у Франції, а саме, про незадовільну політику графа Тишкевича в

українській справі, яка призвела до унеможливлення визнання нашої незалежності в Парижі.

72. Немирич В. Український меценат : (з нагоди 70-ліття уродин графа Михайла Тишкевича) / В. Немирич // Діло. – 1927. – 17 квіт. (чис. 85). – С. 2–3.
Зазначено, що Тишкевич продав свої родові документи і на здобуті кошти започаткував так звану “Михайлову премію” (при товаристві “Просвіта у Львові”) для найкращих драм, трагедій і повістей про минуле України.
73. Овсій І. Дипломатія Української Центральної Ради, Гетьманату та Директорії / І. О. Овсій // Зовнішня політика України від давніх часів до 1944 року : навч. посіб. / І. О. Овсій. – Київ : Либідь, 1999. – Тема 6, лекція 3. – С. 175–188.
С. 182 : Згадка про графа Михайла Тишкевича.
74. Онацький Є. На похилій площі : спогади і записки журналіста і дипломата. Ч. I. Рік 1919 / Євген Онацький // Сучасність. – 1963. – Чис. 2 (26). – С. 76–107 ; Чис. 4 (28). – С. 75–105 ; Чис. 5 (29). – С. 110–120 ; Чис. 6 (30). – С. 80–111 ; Чис. 7 (31). – С. 91–99.
С. 97–100, чис. 2 (26) ; С. 75, 92, чис. 4 (28) ; С. 115, чис. 5 (29) : згадка про графа Тишкевича як дипломата і мецената.
С. 90–96, чис. 6 (30) : згадка про його службу при Ватикані.
С. 91–99, чис. 7 (31) : про переписку графа Тишкевича.
75. Папа в обороні українських священників : [повідомлення] / У.П.Б. [Українське пресове бюро] // Воля : тижневик. – 1919. – Чис. 1. – С. 31.
Зазначено, що граф Тишкевич був прийнятий 25 травня 1919 року на приватній аудієнції у папи.
76. Петлюра С. Лист до Міністра закордонних справ УНР А. Ніковського щодо позиції Врангеля (27 червня 1920) / з повагою Петлюра // Статті, листи, документи / Симон Петлюра ; [упоряд. Володимир Сергійчук]. – Київ : Вид-во імені Олени Теліги, 1999. – Т. 3. – С. 221.
Згадка про Михайла Тишкевича.
77. Петлюра С. Лист до Міністра закордонних справ УНР А. Ніковського щодо позиції графа М. Тишкевича (27 червня 1920 року) / з поважаням Петлюра // Там само. – С. 222.
78. Політика, чи політичний бандитизм? : [стаття] // Український голос. – 1919. – 8 трав. (чис. 19). – С. 1. – Без підп.
Засудження ганебного вчинку графа Тишкевича по відношенню до України. Мається на увазі його згода на поновлення санкцій (затвердження) варшавського договору 22 квітня 1920 року, щодо приєднання Східної Галичини до Польщі.
79. Про ґр. Михайла Тишкевича // Діло. – 1918. – 18 верес. (чис. 212). – С. 3. – Новини.
Про пожертви графа Тишкевича на українські цілі, особливо на допомогу письменникам і науковим закладам.
80. Прощальний візит ґр. Тишкевича у папи / від Вл. кор. // Воля. – Відень, 1919. – Т. 2, чис. 5. – С. 226.
Зазначено, що український посол при Ватикані Михайло Тишкевич був прийнятий папою на приватній зустрічі 3 серпня 1919 року.
81. Spectator. Лист з Парижа : (оригінальна кореспонденція “Українського прапору.” Париж, в падолисті 1919) / Spectator // Український прапор. – 1919. – 15 листоп. (чис. 27). – С. 1–3.
Зазначено, що граф Тишкевич, займаючи посаду голови мирної конференції в Парижі, робить впевнені кроки для покращення українських справ. З розумінням підходить до вирішення завдань, які ставить перед ним український уряд.
82. Українське пресове бюро в Парижі : [повідомлення] // Вперед! – 1919. – 16 верес. (чис. 94) – С. 1. – Без підп.
Згадка про Михайла Тишкевича.
83. Франція починає прозрівати? : [замітка] // Нова рада. – 1919. – 14 жовт. (чис. 24). – С. 2. – Без підп.

Зазначено, що голова української мирної делегації в Парижі граф Тишкевич отримує від французьких політиків і вчених багато листів з висловлюваннями великої симпатії до України.

84. Що діється на Україні? : Тишкевич про наші завдання : [замітка] // Вперед! – 1919. – 12 верес. (чис. 91). – С. 1.

Михайло Тишкевич зазначає, що український уряд має два найважливіших завдання: добитися признання самостійності України та боротьба з більшовиками.

Упоряд.: К. Костишина, Б. Геляс.